

(i) Printed Pages : 7

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

2	5	8	6	6
---	---	---	---	---

Exam. Code :

0	4	0	3
---	---	---	---

Master of Arts (Sociology) 3rd Semester

(2125)

RURAL DEVELOPMENT IN INDIA

Paper : SOC-O-633 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— Attempt FIVE questions in all, including Question No. 1 (Unit-1) which is compulsory (10×2=20), and select ONE question from each unit in Units 2 to 5. In Unit-2 to Unit-5 each question will carry 15 marks.

UNIT-1

1. Short Answer Type Questions:

- Land reforms
- Rural Development
- Peasant movements
- Green revolution
- Globalization

- (f) Zamindari system
- (g) IAY
- (h) Kuka movement
- (i) Tribal revolts
- (j) Panchayati Raj

UNIT-2

2. Elaborate on Gandhian philosophy of rural development and the concept of self-sufficient villages.
3. Critically examine the role of ideology and development models in shaping India's rural development policies.

UNIT-3

4. Evaluate the role and effectiveness of Community Development Programmes (CDPs) in rural transformation.
5. Analyze the State's role in alleviating rural poverty through programmes like SGSY, IAY, and JRY.

UNIT-4

6. Evaluate the role of Gandhi and the Telangana Peasant Uprising in mobilizing rural masses.
7. Discuss the problem of fragmented landholding and its impact on rural development and agricultural productivity.

UNIT-5

8. Discuss the effects of globalization and commercialization of agriculture on rural livelihoods.
9. Discuss the challenges of sustainable rural development and planning in contemporary India.

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न संख्या 1 (यूनिट-1) अनिवार्य है (10×2=20) यूनिट 2 से 5 में से एक प्रश्न चुनिए। यूनिट-2 से यूनिट-5 तक प्रत्येक प्रश्न 15 अंकों का होगा।

यूनिट-1

1. लघुउत्तरीय प्रश्न:

- (a) भूमि सुधार
- (b) ग्रामीण विकास
- (c) किसान आंदोलन
- (d) हरित क्रांति
- (e) वैश्वीकरण
- (f) जमींदारी प्रथा

- (g) IAY
- (h) कूका आंदोलन
- (i) आदिवासी विद्रोह
- (j) पंचायती राज

यूनिट-2

2. ग्रामीण विकास के गांधीवादी दर्शन और आत्मनिर्भर गाँवों की अवधारणा पर विस्तार से चर्चा कीजिए।
3. भारत की ग्रामीण विकास नीतियों को आकार देने में विचारधारा और विकास मॉडल की भूमिका का आलोचनात्मक परीक्षण कीजिए।

यूनिट-3

4. ग्रामीण परिवर्तन में सामुदायिक विकास कार्यक्रमों (CDPs) की भूमिका और प्रभावशीलता का मूल्यांकन कीजिए।
5. एसजीएसवाई, आईएवाई और जेआरवाई जैसे कार्यक्रमों के माध्यम से ग्रामीण गरीबी उन्मूलन में राज्य की भूमिका का विश्लेषण कीजिए।

यूनिट-4

6. ग्रामीण जनता को संगठित करने में गांधीजी और तेलंगाना किसान विद्रोह की भूमिका का मूल्यांकन कीजिए।
7. विखंडित भूमि-स्वामित्व की समस्या और ग्रामीण विकास एवं कृषिगत उत्पादकता पर इसके प्रभाव की चर्चा कीजिए।

ਯੂਨਿਟ-5

8. ਗਰਾਮੀਣ ਆਜੀਵਿਕਾ ਪਰ ਵੈਸ਼ਵੀਕਰਣ ਔਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ ਕੇ ਵਯਾਵਸਾਯੀਕਰਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵੋਂ ਕੀ ਚਰਚਾ ਕੀਜ਼ਿਏ।
9. ਸਮਕਾਲੀਨ ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਸਤਤ ਗਰਾਮੀਣ ਵਿਕਾਸ ਔਰ ਨਿਯੋਜਨ ਕੀ ਚੁਨੌਤਿਯੋਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜ਼ਿਏ।

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰੋ, ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 (ਯੂਨਿਟ-1) ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ($10 \times 2 = 20$), ਅਤੇ ਯੂਨਿਟ-2 ਤੋਂ ਯੂਨਿਟ-5 ਤੱਕ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣੋ। ਯੂਨਿਟ-2 ਤੋਂ ਯੂਨਿਟ-5 ਤੱਕ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 15 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ।

ਯੂਨਿਟ-1

1. ਲਘੁ ਉੱਤਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

- (a) ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ
- (b) ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ
- (c) ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ
- (d) ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ
- (e) ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ
- (f) ਜ਼ਮੀਦਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ
- (g) IAY

- (h) ਕ੍ਰਕਾ ਅੰਦੋਲਨ
- (i) ਕਬਾਇਲੀ ਵਿਦਰੋਹ
- (j) ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ।

ਯੂਨਿਟ-2

2. ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ।
3. ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-3

4. ਪੇਂਡੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਿੱਚ ਸਮੁਦਾਇਕ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ (CDPs) ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ।
5. SGSY, IAY ਅਤੇ JRY ਵਰਗੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਂਡੂ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-4

6. ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਕਿਸਾਨ ਵਿਦਰੋਹ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ।
7. ਖੰਡਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-5

8. ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ-ਨਿਰਬਾਹ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
9. ਸਮਕਾਲੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਊ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।